

IQTISODIYOTDA SUN'IY INTELLEKT TEXNOLOGIYALARINI QO'LLASH VA RAQAMLI TRANSFORMATSIYA SAMARADORLIGINI OSHIRISH

Bustonov Komiljon Kumakovich

Toshkent Amaliy Fanlar Universiteti

Tarmoqlar iqtisodiyoti va buxgalteriyasi kafedrasida dotsenti

E-mail: bustonovkomiljon@gmail.com

Ismoiljonov Tengiz Turdiali o'g'li

Toshkent Amaliy Fanlar Universiteti

magistranti

Annotatsiya. Mazkur maqolada iqtisodiyotda sun'iy intellekt (SI) texnologiyalarini qo'llashning nazariy asoslari, amaliy ahamiyati va raqamli transformatsiya jarayonlaridagi o'rni tahlil qilinadi. Shuningdek, SI orqali iqtisodiy samaradorlikni oshirish yo'llari, zamonaviy tendensiyalar va muammolar ko'rib chiqiladi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, sun'iy intellekt texnologiyalarini iqtisodiyotga keng joriy etish raqobatbardoshlikni oshiradi va resurslardan samarali foydalanishni ta'minlaydi.

Kalit so'zlar: sun'iy intellekt, raqamli iqtisodiyot, transformatsiya, samaradorlik, innovatsiya, Big Data, avtomatlashtirish.

Аннотация. В данной статье анализируются теоретические основы, практическая значимость и роль технологий искусственного интеллекта (ИИ) в процессах цифровой трансформации экономики. Также рассматриваются пути повышения экономической эффективности с помощью ИИ, современные тенденции и существующие проблемы. Результаты исследования показывают, что широкое внедрение технологий искусственного интеллекта в экономику способствует повышению конкурентоспособности и обеспечивает эффективное использование ресурсов.

Ключевые слова: искусственный интеллект, цифровая экономика, трансформация, эффективность, инновации, Биг Дата, автоматизация.

Abstract. This article analyzes the theoretical foundations, practical significance, and the role of artificial intelligence (AI) technologies in the processes of digital transformation of the economy. It also examines ways to improve economic efficiency through AI, as well as current trends and challenges. The research results indicate that the widespread adoption of artificial intelligence technologies in the economy enhances competitiveness and ensures the efficient use of resources.

Key words: artificial intelligence, digital economy, transformation, efficiency, innovation, big data, automation.

Kirish. Iqtisodiyotda sun'iy intellekt (SI) texnologiyalarini qo'llash va raqamli transformatsiya jarayoni bugungi kunda global rivojlanishning muhim omillaridan biriga aylandi. Raqamli texnologiyalar, xususan SI, katta hajmdagi ma'lumotlarni tezkor tahlil qilish, aniq prognozlar tuzish va samarali boshqaruv qarorlarini qabul qilish imkonini bermoqda.

Zamonaviy iqtisodiyotda raqamli transformatsiya korxonalar va davlat boshqaruvi tizimlarining an'anaviy faoliyat yuritish usullarini tubdan o'zgartirib, ularni yanada moslashuvchan, tezkor va samarador qilishga xizmat qiladi. Sun'iy intellekt esa ishlab chiqarish, moliya, savdo, logistika va xizmat ko'rsatish sohalarida xarajatlarni kamaytirish, resurslardan oqilona foydalanish hamda inson omiliga bog'liq xatoliklarni qisqartirish orqali yuqori natijalarga erishishni ta'minlaydi.

Shu bilan birga, SI texnologiyalarini joriy etish raqamli infratuzilmani rivojlantirish, malakali kadrlarni tayyorlash va axborot xavfsizligini ta'minlash kabi muhim vazifalarni ham kun tartibiga qo'yadi. Natijada, iqtisodiyotda sun'iy intellektdan samarali foydalanish va raqamli transformatsiyani chuqurlashtirish barqaror iqtisodiy o'sish hamda raqobatbardoshlikni oshirishning asosiy yo'nalishlaridan biri sifatida namoyon bo'ladi.

Sun'iy intellekt texnologiyalarining iqtisodiyotdagi o'rni.

Sanoat ishlab chiqarishida – ishlab chiqarish jarayonlarini avtomatlashtirish, nosozliklarni oldindan aniqlash.

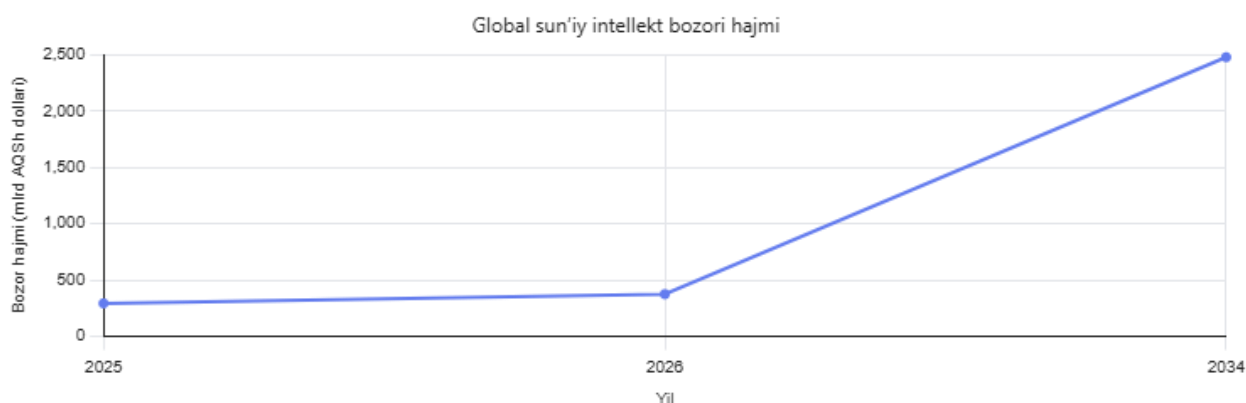
Moliya sektorida – kredit risklarini baholash, firibgarlikni aniqlash.

Savdo va marketingda – mijoz xulq-atvorini tahlil qilish, shaxsiylashtirilgan takliflar yaratish.

Qishloq xo'jaligida – hosildorlikni prognozlash, resurslarni optimallashtirish.

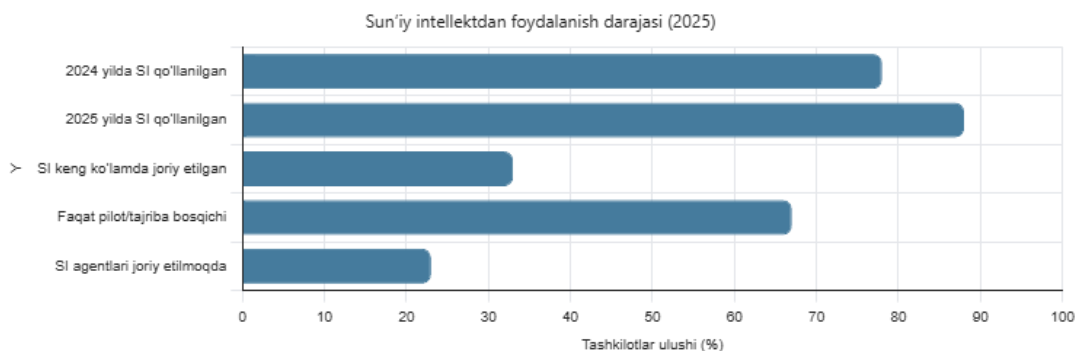
SI texnologiyalari orqali katta hajmdagi ma'lumotlarni tezkor tahlil qilish imkoniyati iqtisodiy qarorlar sifatini sezilarli darajada oshiradi.

2025-yilda jahonda SI bozori hajmi taxminan 244 mlrd dollarga etgan va yuqori sur'atlarda o'sishda davom etmoqda. Korxonalarning katta qismi — taxminan 78% tashkilotlar SI texnologiyalaridan foydalanmoqda, bu esa uning biznes jarayonlarda keng joriy etilganini ko'rsatadi. Sun'iy intellekt bozori 2025-yildan boshlab jadal o'sish bosqichiga kirgan bo'lib, kelgusida iqtisodiyotning barcha tarmoqlarini qamrab olishi kutilmoqda. (1-rasm)

1-rasm. Global sun'iy intellekt bozori hajmi (mlrd AQSh dollari)

SI qo'llanilishi natijasida kompaniyalarda samaradorlik oshishi, xarajatlar kamayishi va daromad o'sishi kuzatilmoqda (ko'plab rahbarlar buni tasdiqlagan). Ayrim sohalarda (savdo, xizmat ko'rsatish, logistika) SI orqali xarajatlar 40–60% gacha kamayishi va ish jarayonlari sezilarli tezlashishi mumkin. 2025-yilga kelib SI sohasida 97 millionga yaqin ish o'rinlari shakllanishi prognoz qilingan. Shu bilan birga, 2025-yilda global miqyosda aholining taxminan 16,3% qismi generativ SI texnologiyalaridan foydalanmoqda, bu esa raqamli iqtisodiyotda uning roli ortib borayotganini ko'rsatadi.

Raqamli transformatsiya – bu iqtisodiy jarayonlarni zamonaviy axborot texnologiyalari asosida qayta tashkil etishdir. Ushbu jarayon quyidagi natijalarga olib keladi:

- ishlab chiqarish samaradorligining oshishi
- operatsion xarajatlarning kamayishi
- xizmatlar sifatining yaxshilanishi
- boshqaruv tizimining takomillashuvi

Raqamli transformatsiya jarayonida sun'iy intellekt asosiy drayver vazifasini bajaradi. U nafaqat jarayonlarni avtomatlashtiradi, balki yangi biznes modellarini yaratishga ham imkon beradi.

Raqamli transformatsiya — bu iqtisodiyot, biznes va davlat boshqaruvida raqamli texnologiyalarni joriy etish orqali jarayonlar, xizmatlar va boshqaruv usullarini tubdan yangilash jarayonidir.

Jahon bo'yicha raqamli transformatsiyaga sarf-xarajatlar 2025 yilga kelib 2–3 trln dollarga yaqinlashgan. Korxonalarning 70% dan ortig'i raqamli transformatsiya strategiyalarini amalga oshirmoqda. Raqamlashtirish natijasida biznes samaradorligi 20–30% gacha oshishi mumkin. Avtomatlashtirish orqali ayrim jarayonlarda xarajatlar 30–50% gacha kamayadi. Raqamli xizmatlar joriy etilganda mijozlar qoniqishi 25–40% gacha oshadi.

Raqamli transformatsiyaning ahamiyati:

Samaradorlikni oshiradi - avtomatlashtirilgan tizimlar inson omilini kamaytiradi va ish tezligini oshiradi.

Qaror qabul qilishni yaxshilaydi - katta ma'lumotlar (Big Data) va analitika orqali aniq va tez qarorlar qabul qilinadi.

Xarajatlarni qisqartiradi - qog'ozbozlik, ortiqcha resurs sarfi va vaqt yo'qotish kamayadi.

Raqobatbardoshlikni oshiradi - raqamli texnologiyalarni qo'llagan korxonalar bozorda ustunlikka ega bo'ladi.

Yangi biznes modellarini yaratadi - onlayn xizmatlar, elektron savdo va platformalar iqtisodiyotni yangi bosqichga olib chiqadi.

Mijozlarga qulaylik yaratadi - 24/7 xizmatlar, onlayn to'lovlar va tezkor servislar ta'minlanadi.

Iqtisodiyotda SI texnologiyalarini joriy etish orqali quyidagi samaradorlik ko'rsatkichlariga erishish mumkin:

Mehnat unumdorligini oshirish - avtomatlashtirilgan tizimlar inson omilini kamaytiradi va ish jarayonlarini tezlashtiradi.

Xarajatlarni qisqartirish - SI yordamida resurslardan oqilona foydalanish ta'minlanadi, ortiqcha xarajatlar kamayadi.

Qaror qabul qilishni takomillashtirish – analitik tizimlar real vaqt rejimida ma'lumotlarni qayta ishlaydi va optimal qarorlarni taklif etadi.

Sun'iy intellekt yangi texnologiyalar va xizmatlarni yaratishga turtki beradi.

Sun'iy intellektni joriy etishda bir qator muammolar mavjud:

- malakali kadrlar etishmasligi
- texnologik infratuzilmaning etarli emasligi
- ma'lumotlar xavfsizligi bilan bog'liq xavflar
- yuqori investitsiya talablari

Ushbu muammolarni bartaraf etish uchun davlat va xususiy sektor hamkorligini kuchaytirish zarur.

O'zbekistonda raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish bo'yicha keng ko'lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Jumladan:

- "Raqamli O'zbekiston – 2030" strategiyasi
- IT parklar va startaplarni qo'llab-quvvatlash
- elektron hukumat tizimlarini rivojlantirish

Kelgusida sun'iy intellekt texnologiyalarini quyidagi yo'nalishlarda rivojlantirish maqsadga muvofiq:

- davlat boshqaruvida SI tizimlarini joriy etish
- ta'lim tizimida raqamli ko'nikmalarni oshirish
- biznes jarayonlarini to'liq raqamlashtirish

Sektor	SI qo'llanilishi (misollar)	Kutiladigan iqtisodiy ta'sir (KPI)
Sanoat	Prediktiv texnik xizmat; sifat nazorati	Nosozliklar kamayishi; ishlab chiqarish uzluksizligi
Moliya	Kredit skoring; firibgarlikni aniqlash	Risk pasayishi; yo'qotishlar kamayishi
Savdo/marketing	Mijoz xulqi tahlili; shaxsiylashtirish	Daromad o'sishi
Davlat sektori	Xizmatlarni avtomatlashtirish; analitika	Xizmat tezligi; Shaffoflik

Xulosa qilib aytganda, sun'iy intellekt texnologiyalarini iqtisodiyotda keng qo'llash raqamli transformatsiyaning muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. U iqtisodiy samaradorlikni oshirish, resurslardan samarali foydalanish va raqobatbardoshlikni kuchaytirishda muhim rol o'ynaydi.

Shu bilan birga, ushbu texnologiyalarni joriy etishda mavjud muammolarni bartaraf etish, kadrlar tayyorlash va infratuzilmani rivojlantirish zarur. Faqatgina kompleks yondashuv orqali sun'iy intellektning iqtisodiy salohiyatidan to'liq foydalanish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Sun'iy intellekt asoslari bo'yicha ilmiy manbalar
2. Raqamli iqtisodiyotga oid xalqaro tadqiqotlar
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining raqamli iqtisodiyotga oid qarorlari
4. Jahon banki va xalqaro tashkilotlar hisobotlari
5. Zamonaviy iqtisodiy tahlil va innovatsion rivojlanish bo'yicha maqolalar
6. Internet manbalari:

<https://www.weforum.org>

<https://www.oecd.org>

<https://www.mckinsey.com>